

TÜRKLÜK

Milliyetçi Kültür Mecmuası

6

1939

30 Kuruş

“Osman Gazi'nin nesep ve hüviyeti,, Hakkındaki Tenkide Cevap

— İsmail Hami DANIŞMEND —

«Yeni Türk» mecmuasının «Ağustos 1939» tarihli ve 80 numaralı nüshasının 330-336 ncı sahifelerinde «**Tahlil ve tenkit: Osman Gazi'nin nesep ve hüviyeti**» serlevhalı bir makale var. «**Türklük**» mecmuasının III üncü nüshasında çıkan «**Osman Gazi'nin nesep ve hüviyeti**» ne ait etüdümü tenkit için yazılan bu makalenin genç bir âlim olduğunu ifadesinden anladığım muharriri (Adnan Eriz) le şimdiye kadar müşerref olmuş değilim. Kendilerini hiç tanımiyorum ve hattâ matbuat âleminde isimlerine de ilk defa olarak tesadüf ediyorum. Belki daha evvel de neşriyatta bulunmuşlardır. Maatteessüf ben bilmiyorum.

Bu noktayı tesbit ettikten sonra, şu noktayı da arzedeyim ki, ben bu genç âlimin tenkidinde bibliyografik bir kıymet bulmakla beraber, onun yanında tarizler, tezyifler, tahkirler, istihzalar ve istihfaflarla tezahür eden çok mufassal bir şahsiyat cephesi de bulunmasına hayret ettim. Dolgun olduğu nisbette olgun olması lâzımgelen bir ilim kafasında bu kadar yersiz bir husumetin nasıl yer tuttuğunu anlıyamadım. Dünyada dostlukla düşmanlığın giremeyeceği yegâne saha, ilim sahasıdır. Bunu takdir etmemesine ilmî seviyesi mâni olan muhterem muârizımın beni hiç tanımadığı halde bana karşı bu kadar düşmanlık besleyebilmesi bilmem nasıl izah edilebilir? Tabî ben kendilerinin bu cephelerine mukabele edecek değilim: Yalnız ilimde esas olması lâzımgelen hüsnüniyetle bir türlü telif edemediğim tâbirlerinden bazılarını tenkitlerindeki samimiyet derecesine misal olmak üzere kaydetmekle iktifa edeceğim.

Muhterem muârizım makalesinin muhtelif yerlerinde şahsıma karşı «**mektep kitaplarını dahî görmemiş**», «**tamamen bîhaber**», «**bir hiç**», «**en basit bir bilgiye bile sahip olmayan**», «**bilmediğini de bilmemek gafletinde bulunan**», «**tarihî hakikatlerin tahrifine teşebbüs eden**», «**salâhiyetsiz**», «**ilmî ahlâktan mahrum**», «**münakaşaya tenezzül edilmez**», «**hakikatlere bigâne**», «**hiç bir mâlûmatı yok**», «**acınacak bir surette bîhaber**» tâbirlerini kullanarak beni en basit vesikalardan bile «**haberdar olamayacağı tabîi**» bir ümmî şeklinde tasvir ettikten başka, fikirlerim hakkında da «**gaflet**», «**saçma**», «**uydurma**», «**demagoji**», «**ayıp**», «**âmiyâne**», «**cahilâne**», «**mânasız**», «**gü-lünç**», «**efkâr-ı umumiyeyi iğfal**», «**acınacak bir saflık ve zavallılık**», «**çocukluk**», «**dar görüş**» gibi tâbirler sarfediyor, arada bir bana hitab ederek «**bilginiz değilse zekânız da mı mevcut değil?**», «**size acı acı gülmek isterim!**»

ve bilhassa «sükse yapmak isterken daha aşağılara düşmenizden korkmanızı tavsiye ederiz!» diyor ve nihayet makalesini şu cümleyle bitiriyor:

«Kendisiyle daha fazla meşgul olmayı zait addettiğimiz bu gibi şahısların yazılarının matbuatımızda neşir sahası bulması hakikaten şayan-ı te-essüftür!»

Beni hiç tanımayan genç âlim yalnız bu tahkirler ve tezyiflerle de kalmış değildir: her nedense, her ne sebepleyse beni «millî bir şeref meselesine -kendi arzu ve gayelerime göre- bambaşka bir mahiyet vermeğe uğraşmak»-la da itham etmektedir! Tabîî bu ithama nazaran ilmî bir makale yazmakla ve bu makalede (Osman Gazi) nin nesebine ait tarihî vesikaları gözden geçirmekle âdetâ bir «hiyanet-i vataniyye» cürmü işlemiş oluyorum! İlmî değil, siyâsî münakaşalarda bile misline ender tesadüf edilen bu tuhaf edebiyatı ben muhterem muharririne hiç yakıştıramadım. İlmin şîârı ve şuru bîtaraflığa istinad etmelidir: Her cümlesinde bir iki hakaret kelimesi kullanan âlimin yapacağı tesir mâlûmdur.

Şahsiyat cephesi hakkında başka bir diyeceğim olmıyan bu tenkit makalesinin şimdi biraz da ilmî cephesinden bahasedeceğim. Her nedense fikriyattan ziyade hissiyata göre yazılan bu yazının bibliyografik bir kıymetten mahrum olmadığını yukarda da söylemiştim. Fakat beni mutlaka tenkid etmiş olmak için, bu bibliyografik mâlûmat tâkib edilen fikir ve maksada göre kullanılmıştır. Aşağıda vereceğim izahat bu noktayı tamamiyle isbat ve tesbit edecektir.

Asıl bahse girmeden bir kere şu noktayı tazyih edeyim: «Osman Gazinin neseb ve hüviyeti» ne ait etüdüm, esas itibariyle bir konferanstan ibarettir; 1937 Kânunuevvelinde Beyoğlu Halkevinde verilen bu konferans sonradan makale şekline sokularak «Türklük» de neşredilmiştir; zaten bunun böyle olduğu o makalenin başında ve ayrı bir fıkra halinde musarrahtır. Muhterem münekkit beni tenkid ederken, benim bahsettiğim menbâlar haricinde daha başka me hazlar da bulunduğunu söyleyerek onlardan da bahsetmemiş olmamı âdetâ bir cinayet gibi göstermek istiyor! Her halde kendileri de takdir buyururlar ki ben Osmanlı nesebine ait bir kitap yazmış değilim: Bir saat süren bir konferans verdim ve sonradan biraz daha tevsi ederek makale şekline soktuğum bu konferansın hacmine girebilecek en mühim me hazları zikretmekle iktifa ettim. Daha fazlasına ne konferansın müddeti, ne makalenin hacmi müsait değildi. Benim yerimde her kim olsa ancak bu kadar yapabildi. Eğer «Benim zikrettiğim menbâlardan başka menbâ yoktur» demiş olsaydım, o zaman bana «filân menbâlar da vardır!» diye itiraz edilebilirdi.. Fakat ben böyle bir iddiada bulunmadığım için bu kadar düşmanca tâbirlerle techil edilmemekliğim icab ederdi. Bilvesile şunu da söyleyim ki, dünyada bu zihniyetle tenkidi kabil olmayacak hiç bir eser yoktur. Meselâ ben şimdi aynı zihniyeti muhterem münekkidimin tenkidine tatbik ederek «Os-

manlı nesebi hakkında kendi yazısında zikrettiği eserlerden başka hiç bir menbâ yok mudur?» diyecek olsam «yoktur!» diyebilir mi? «Vardır!» dediği takdirde, makalesinde onlardan da bahsetmediği için ben de kendisini kendi tâbirleriyle tezyif, techil ve tehzil etsem doğru olur mu?..

Tenkid edilen etüd, serlevhasından da anlaşılacağı gibi, (Osman Gazi)-nin nesebiyle hüviyetine aid olmak üzere iki kısma ayrılıyor: Nesep meselesine aid olan birinci kısmı tenkid ederken zikrettiği fazla menbâlarla beni teyid etmekten başka hiç bir şey yapamıyan muhterem muâırızımın bir kere bu kısma ait ithamlarına sırayla cevap verdikten sonra ikinci kısma geçeceğim:

1 — Tenkit makalesinde iddia edildiği gibi ben Osmanlı nesebinin ilk defa olarak benim tarafımdan tetkik edildiğini söylemedim: Yerli, yabancı bir çok kimselerin bu meseleyle meşgul olduklarını ve hattâ bunların yekûnu genç âlimin zikrettiği miktardan pek fazla olduğunu bilmez değilim. Fakat benim mevzuum bu mesele olmadığı için bundan bahsetmedim. Ben yalnız eski menbâlar arasındaki ihtilâfları göstermek ve bilhassa klâsik Osmanlı nesebinin (Fatih) den sonra nasıl uydurulduğunu gene o eski vesikalarla tesbit etmek istedim. İşte günahım bundan ibaret. Benim maksadım muâır müdekkiklerin kanaatlarını değil, onların da görmüş olduklarını bildiğim eski menbâlara istinaden kendi kanaatımı söylemekti; işte bunu yaptım. Bahsettiğim vesikaları «ben keşfettim, benden evvel kimse görmemiştir!» gibi bir şey de söylemedim.

2 — Ben tenkid edilen makalemin başında «Klâsik Osmanlı tarihi» nin (Fatih) devrinden itibaren teşekkül ettiğini, ondan evvel Osmanlı tarihinin «zaptedilmemiş» olduğunu ve «zaptedilmiş olsa bile bu ilk vesikalardan hiç bir eser kalmadığını» söylemişim. Bana hasbî düşman kesilen muhterem muâırızım bu mütaleamın «tamamiyle yanlış» ve «âmiyâne» olduğunu iddia buyurduktan sonra bu iddiasını isbat için (Fatih) den evvelki devre ait bir iki eserden bahsediyor: Bunların biri (Yahşi Fakih) e isnad edilen ve bugün yeryüzünde hiç bir nüshası mevcut olmıyan itibarî bir eser! (Âşık Paşa zade) tarihine menbâ olduğu farzedilen böyle bir eser hakikaten yazılmış bile olsa, münevver muâırızımın da itiraf buyurdukları gibi bugün elde hiç bir nüshası mevcut değildir (1). Tenkid edilen makalemde ben de zaten bu gibi eserlerin mevcut olmadığını söylemişim; bu misalle lûtfen beni teyid buyurdukları için muhterem münekkidime teşekkür etmeyi vazife bilirim.

3 — Gene (Fatih) den evvelki devre ait olarak zikredilen ikinci eser de (Âşık Paşa zade) nin bir kıt'asında bahsettiği müphem ve müellifi meçhul bir eser: Tabii bunun da hiç bir nüshası yok! Hattâ eserin ismi bile mâlûm

(1) Bu mesele için bakınız: (Hüseyin Namık Orkun), «Osmanlıların aslına dair», «Türklük», V, s. 348-349.

değil! Beni bu ikinci delille de teyit buyurduğundan dolayı genç âlime bir kere daha teşekkür ederim.

Yukarda da söylediğim gibi muhterem münekkidin bibliyografik mâlûmatını her ne şekilde olursa olsun mutlaka benim aleyhime kullanmak istediğinin işte ilk iki delili... Fakat tabii yanlış kullanılan bu deliller beni cerhetmiş olmuyor. Bilâkis teyid ediyor!..

4 — Fakat (**Fatih**) den evvelki zamana ait olarak sayılan eserler bunlardan ibaret değildir: Başta meşhur şair (**Ahmedî**) nin «İskendername» sine zeyl olarak yazdığı manzum fasıl olmak üzere bir «**Gazaname-i Rum**», «**Bastamî**» vakayinamesinin Osmanlılara ait fıkraları ve (**Yıldırım Bayezid**) le muâsır (**Şemsüddin-il-Cezerî**) nin manzum ve mensur kronikleri de var!.. Ben «**Fatih'den evvel Osmanlı tarihi zaptedilmemiştir**» dedim: (**Ahmedî**) nin şiiriyle ve bir iki Gazaname veya Vakayinameden çıkacak manzum ve mensur parçalarla (**Fatih**) den evvelki 154 senelik devrin tarihi «zaptedilmiş» sayılabileceğini hiç tahmin edemedim! Muhterem muârızıma bilvesile şunu söyleyim ki «**tarihin zaptı**» demek, vukuâtın senelere yahut hükümdar devirlerine göre resmî ve hususî surette kaydedilmesi ve bu suretle devletin umumî tarihleri tedvin edilmesi demektir. Dünyanın bütün dillerinde «**Tarihin zaptı**» ndan işte bu mâna anlaşılır. Osmanlı tarihinin İstanbul fethinden sonraki ikinci devri «zaptedilmiş», fakat ondan evvelki birinci devri bu hem ilmî, hem umumî mânasiyle «zaptedilmemiştir»: Eğer «zaptedilmiş» olsaydı, Osman oğullarının Anadolu'ya hangi tarihte hangi taraftan gelmiş oldukları, hakikî nesepleri vesaire gibi en iptidaî noktalar bile bugün bu kadar karanlıkta kalmazdı; eğer «zaptedilmiş» olsaydı, (**Osman Gazi**) ye (**Fatih**) den sonra nesep uydurmak mecburiyeti hasıl olmazdı! Eğer «zaptedilmiş» olsaydı, muhterem muârızım mahza benim bu sözümü tenkid etmiş olmak için hiç bir nüshası mevcut olmayan bir takım meçhul eserlerle (**Ahmedî**) nin manzumesinden bile istiane etmiye mecbur olmaz ve netice itibariyle beni ister istemez teyid etmiş olmak gibi bir vaziyette kalmazdı!..

Şunu da ilâve edeyim ki değerli münekkidim beni bu hususta teşhil ederken, makalesinde büyük bir hayranlıkla bahsettiği hocasını da aynı vaziyete sokmuş olduğunun farkında bile olmuyor! Çünkü kendisi gibi talebe yetiştirecek kadar tarihte ihtisas sahibi olan hocasının yazdığı «**Düsturname-i Enverî medhali**» nin 86 ncı sahifesinde Osmanlı tarihinin «en eski» menbâları şu fıkra ile tesbit edilmektedir:

«**Âl-i Osman hanedanı tarihinin en eski menbâları -Arap ve Bizans müellifleri müstesna olmak üzere-** (شكر الله روى) nin (هجرة التواريخ) i ve (هشتى) nin, «(**Tevkîî Mehmet Paşa**) nın, (**Oruç Bey**) in, (**Mehmet bin Hacı Halil Kunevî**) nin, (**Âşık Paşa zade**) nin **Âl-i Osman tarihleriyle biri (Fatih) zamanında ve ikisi (ikinci Bayezid) zamanında yazılmış müellifi meçhul üç adet «(Tarih-i Âl-i Osman) dır. (Düsturname) Fatih'in ilk devr-i saltanatında «yazılmış olmak itibariyle (هجرة التواريخ) ve (هشتى) tarihi hariç olmak üzere**

«tarih-i tahrir ve telif itibariyle digerlerine takaddümetmekte ve Âl-i Osman «tarihi hususunda da en eski mehazlardan biri bulunmaktadır.»

Bu fıkrada muhterem muârızımın (Fatih) den evvelki zamanlara ait olarak saydığı manzumelerle Gazanamelere hiç bahsediliyor mu? «En eski menbâlar» benim fazlasıyla saydığım eserlerden ibaret gösterilmiyor mu? Bu fıkra doğru mu, değil mi?

Maamafih değerli münekkdim (Fatih) den evvelki devre ait hiç bir esaslı menbâ gösteremiyerek hem hocasını, hem beni teyid etmiş oluyor: Bu gayr-i ihtiyarî teyidinden dolayı kendi hesabıma ayrıca teşekkür ederim.

5 — «Bibliothèque Nationale» deki «Selçukname» nüshasından «Kur'ana hürmet» fıkrasını tercüme edişim muhterem münekkdimin her nedense hoşuna gitmediği için bunu «bir keşif gibi ileri sürerek salâhiyetsizliğimi» gösterdiğimden bahsediyor ve benden evvel bu eserden Köprülü Fuâd'ın da bahsetmiş olduğunu söylüyor: Bir kere ben bu menbâdan «bir keşif gibi» bahsetmedim; o yazımda ne sarahaten, ne delâleten böyle bir iddia yoktur. Söylenmemiş bir şeyi söylenmiş gibi göstererek itiraz etmek, tenkid için tenkit yapmak demektir. Bilvesile şunu da tasrih edeyim ki eğer bir mehazdan bir kişi bahsettikten sonra başkalarının artık bahsetmemesi lâzımgelseydi, yalnız benim için değil, muhterem muârızım da dahil olduğu halde hiç kimse için baş vurulacak hiç bir bâkir menbâ kalmazdı!.

6 — Ben tenkid edilen makalemde Osmanlı nesebinin «Oruç Bey tarihi» nde 38 ve «Âşık Paşa zade» tarihinde 40 batın gösterildiğinden bahsetmiştim. Meğer bu böyle değilmiş! (Âşık Paşa zade) ve (Oruç Bey) tarihlerini bile görmeden bunları ben «uydurmuş» um! Muhterem muârızım bu halin «mucib-i taaccüb» olduğunu söyledikten sonra benim «uydurma» larımı tashih ediyor ve bu nesebin «Âşık Paşa zade» de 35, «Oruç Bey» de 21 batın olarak (Nuh) a vardırıldığı «çok basit bir tetkik» neticesinde anlaşılacağını söylüyor! Ben bu batınları sayarken hakikaten yanlış bile olsam, muhterem münekkdimin bu kadar «basit» bir hatâ için «uydurma» vesaire gibi ağır tâbirlerle beni tezyif etmemesi, yalnız bu hatâmı kaydedip geçmesi kendi ilmine daha çok yakışırdı. Bununla beraber, benim bir şey uydurup uydurmadığımı şimdi kolayca tahkik edebiliriz. Evvelâ (Oruç Bey) in «Tevârih-i Âl-i Osman» ını ele alalım (2): Bu eserin 4 üncü sahifesinde klâsik Osmanlı nesebinden bir takım isimler zikredildikten sonra aynen ve harfiyyen şu cümle gelmektedir:

«... ve alâ hâzâ otuz sekiz neferdir ki ced ber ced İbni-Yâfes'e çıkınca «kim Nuh Peygamberin oğludur».

Görüyorsunuz ki «Oruç Bey tarihi» nde muhterem muârızımın iddia buyurdıkları gibi 21 batından değil, adedini bizzat (Oruç Bey) tasrih etmek suretiyle tıpkı benim söylediğim gibi tam 38 batından bahsediliyor!

Şimdi bu vaziyeti böyle tesbit ettikten sonra, muhterem münekkdimin kendi tâbirlerinin en hafifini artık yerden göğe kadar haklı olarak kendileri-

(2) «Franz Babinger» neşri, Hannover tab'ı, 1925.

ne karşı kullanıp «**Oruç Bey tarihi**» ni hiç görmemiş olduklarından bahsetsem acaba ne buyurabilirler? Bununla beraber, ben kendilerinden daha insafli olduğum için öyle bir şey söylemeyeceğim: Eminim ki kendileri «**Oruç Bey tarihi**» ni görmüşlerdir, okumuşlardır, fakat dikkatli okumadıkları için zühul etmişlerdir.

7 — Gelelim «**Âşık Paşa zade**» tarihine... Ben bunda 40 batın olduğundan bahsetmişim; muhterem muârızım da beni çok ağır tâbirlerle tekzip ederek bu menbâda yalnız 35 batın bulunduğundan bahis buyuruyorlar. Bu «**basit**» ihtilâfın halli için de «**Âşık Paşa zade**» tarihini ele alalım ⁽³⁾ ve 2-3-üncü sahifelerdeki nesepte her batın ismini numaralıyarak sayalım ⁽⁴⁾:

1 — Ertuğrul, 2 — Süleymanşah, 3 — Kayı Alb, 4 — Kızıl Boğa, 5 — Bayındur, 6 — Aykuluğ, 7 — Toğan, 8 — Kaytun, 9 — Sogartin, 10 — Bakı, 11 — Sunkar, 12 — Bak Temür, 13 — Basak, 14 — Gök Alb, 15 — Oğuz, 16 — Kara Han, 17 — Aykıl Teli, 18 — Tozak, 19 — Kara Han, 20 — Baydub, 21 — Karı, 22 — Kızıl Boğa, 23 — Aka, 24 — Baş Boğa, 25 — Bay Suğ, 26 — Toğan, 27 — Moğ, 28 — Çor Boğa, 29 — Karatlamış, 30 — Karaca, 31 — Amudı, 32 — Karalu Aklan, 33 — Süleymanşah, 34 — Karacul, 35 — Berlua, 36 — Bayındur, 37 — Kormuş, 38 — Çin, 39 — Maçın, 40 — Yâmin ibni Nuh.

Görüyorsunuz ki «**Âşık Paşa zade**» tarihinde muhterem münekkidin iddia buyurdıkları gibi 35 değil, tıpkı benim söylediğim gibi tam tamına 40 (**Kırk**) batın var! Metinde her batın diğerinden bir «**ibn**» kelimesiyle tefrik edilmiştir: Ben burada onun yerine numara koydum.

Şimdi bunu da böyle tesbit ettikten sonra, muhterem muârızımın kendi tâbirlerini gene kendilerine çevirerek «**Âşık Paşa zade tarihi**» ni de hiç görmemiş olduklarından bahsetsem, acaba hak vermiyebilirler mi?

Bununla beraber, ben gene öyle bir şey söylemeyeceğim: Eminim ki kendileri tıpkı «**Oruç Bey tarihi**» gibi «**Âşık Paşa zade tarih**» ni de görmüşlerdir, okumuşlardır, fakat dikkatli okumadıkları için zühul etmişlerdir.

Şimdi netice itibariyle diğer bir nokta daha meydana çıkıyor: Her halde muhterem muârızım da artık lütfen teslim buyururlar ki bu mesele münasebetiyle bir iki kere tekrarladıkları «**uydurma**» ve «**fevkalâde cür'et**» gibi tâbirler «mahalline masruf» değilmiş!..

8 — Tenkid edilmek istenen makalemde ben (**Tevkiki Mehmet Paşa**) ile Ayasofya kütüphanesindeki eserinden kısaca bahsetmiş ve ezcümle bu zatın şahsiyetini bilvesile tebarüz ettirmiş olmak için dört sene (**Fatih**) in sadrîazamlığında bulunduğundan, (**Mevlâna**) sülâlesine mensubiyetinden ve bu itibarla münevver bir aile muhitinde yetiştiğinden bahsetmişim. Muhterem muârızım mutlaka aleyhimde bulunmuş olmak için bu mâlûmatı tarih doçenti ve kendisinin hocası Mükrimin Halil'in «**Türk Tarih Encümeni Mec-**

(3) Maarif Nezareti neşri, Matbaa-i Âmire tab'ı, İstanbul, 1332.

(4) Arap yazısındaki imlâya riayet için bu isimleri transliterasyonla kaydediyorum.

muası» ndaki makalelerinden «şüphesiz ki aynen» aldığımı iddia, yâni beni intihalle itham buyurmak istiyor! Böyle bir ithama kalkışmadan evvel iyi düşünmelidir. Ben bahsedilen makalelerin hiç birini görmedim; görmek ihtiyacında da değilim. (Tevkiî Mehmet Paşa) nın sadaretiyle (Mevlâna) sü-lâlesine mensubiyeti hakkındaki iki nokta, bu zatten bahseden bütün men-bâlarda ve hattâ (Mehmet Süreyya) nın «Sicill-i Osmanî» si (Cilt IV, sahi-fe 105, «Mehmet Paşa» maddesi) ile (Şemsüddin Sami) nin «Kamus-ül-a'lâm» ında (Cilt VI, sahife 4195, «Mehmet Paşa - Karamanî, Nişanî» mad-desi) bile daha fazla bir takım mâlûmatla beraber mevcuttur! (Tevkiî Meh-met Paşa) nın sadaretinden ve mevlevîliğinden bahsetmenin filân mecmua-daki filân makaleden «aynen» intihal şeklinde gösterilebilmesine hayret et-miyecek kimse var mıdır, bilmem!... Şimdi müelliften sonra biraz da esere gelelim: Ayasofya Kütüphanesinin yolunu ben de bildiğim için oraya her kes gibi benim de bir hayli zaman devam etmişliğim vardır: Küçük kit'ada bir risaleden ibaret olan bu eseri orada kendi gözlerimle bizzat kendim tet-kik edip lâzımgelen yerlerini kendi elimle aynen istinsah ettim. Fazla merak edenler, Kütüphane defterine bakacak olurlarsa hangi tarihlerde hangi kitap-ları tetkik etmiş olduğumu daha fazla tevsik edebilirler! Çünkü Ayasofya Kütüphanesinde her okuyucuya defter imza ettirirler! Nesep meselesine ait olan fıkra:

«نقل عن بعض المؤرخين...»

şeklinde başlar; eğer matbaalarda arap harfleri bol olsaydı, aslında bir çok kelimeleri noktasız yazılan bu uzun fıkrayı şimdi buraya noktası noktasına kâmilten yazardım. Bir cilt içinde iki cüz'e ayrılan bu risalenin ikinci cüz'ünün yedinci yaprağının birinci yüzünde ve sahife kenarında müellifin hüviyetini tavih için künyesinin hizasına sonradan yazılmış bir «Paşa» kelimesi de var-dır: Eğer benim görmediğim makalesinde hocası da bundan bahsettiyse, her halde muhterem muâzım bana en ağır tâbirlerle hücum ederken işte bu nok-tadan istifade etmiş olmalı! Fakat o kitabı kim görse, sahife kenarına ayrıca yazılan o «Paşa» kelimesini de derhal görür! Bu kadar acele hüküm verip o kadar küfretmek doğru değildir.

Her mânasiyle büyük bir Türk âliminin bu itham münasebetiyle bana söylediği bir sözü ben de burada tekrar etmek isterim: «Yeni Türk» mecmu-asının aleyhimdeki târiznameyi muhtevi son nüshasını geçen gün Türk ilmi namına çok müteessir ve mütehayyir bir çehreyle bana gösteren bu büyük adam:

— Bunudan sonra bahsedeceğiniz matbû ve yazma eserleri makaleleri-nizin sahifelerine ciltleriyle beraber leffederek neşredin ki tetkik ettiğinize inansınlar!

dedi. Çok doğru söyledi ama maateessüf tatbikine henüz imkân bulamadım ve bulamayacağım!..

9 — (Ertuğrul) un babasına Türk menbâlarında «üç muhtelif isim»

verildiğinden bahsettiğimi söyleyen münevver münekkidim bu isimlerin üçten fazla olduğunu isbat için bu zate diğer bir menbâda (**Ahmet**) isminin de verildiğini söylüyor. Ben «yalnız üç» isim verildiğinden bahsetmedim, (**Ertuğrul**) un babası üzerindeki ihtilâfı göstermek için misal olmak üzere üç tanesinden bahsettim. Nitekim (**Osman**) ın babasına ait ihtilâfta da böyle hareket ettim ve misal verdiğimi «meselâ» kelimesiyle anlattım: Daha ne diyebilirdim? Bununla beraber, şimdi kendileri ilâveten birer isim daha sayarak beni lûtfen teyit buyurdıkları için bilhassa teşekkür ederim.

10 — Ben muhtelif Arap müverrihlerinin kaydettikleri en mühim nesep rivayetlerini zikretmiştim: «**Bunlardan başka yoktur!**» dememiştim; muhterem muâzım bir arap rivayeti daha göstermek suretiyle beni tenkid etmek isterken bir kere daha teyid etmiş oluyor: Ben de kendilerine bir kere daha teşekkür ederim.

11 — (**Khalkokondilis**) in kaydettiği nesebi «**Düzalp-Oğuzalp-Ertuğrul**» şeklinde tahrif ettiğim iddia buyuruluyor ve doğrusunun «**Duzalpi-Oğuzalp-Ortogul**» şeklinde olduğu söyleniyor! Bu iki şekil arasında hiç bir isim farkı olmadığına göre «tahrif» yoktur, yalnız imlâ farkı vardır. Ben Türk telâffuz ve imlâsını esas ittihaz ettim: Zaten aslındaki imlâ kendilerinin kaydettikleri şekilde değildir, şöyledir: «**Duzalpes - Oğuzalpes - Orthogules**» (5).

12 — Ben (**Osman**) ın babasına ecnebî menbâlarında muhtelif isimler verildiğinden bahsedip bazı misaller göstermiştim. Muhterem muâzım bunlara (**Zich**) şeklinin de ilâve edilebileceğini söyleyerek ve gene istemiyerek beni bilmem kaçınıcı defa olmak üzere bir daha teyit etmiş oluyor: Ben de tekrar tekrar teşekkür ederim.

13 — (**Osman Gazi**) nin «**Konya'ya kaçıp sonradan müslüman olan, Bizans imparatorluğu ailesinden (İsaak Komnenos) neslinden geldiği hakkındaki rivayeti kaydeden muhtelif menbâları görmemiş**» olduğumdan da bahsediliyor!

Evvelâ şunu söyleyim: «**Türklük**» mecmuasının bu 6 ncı nüshasında ve «**Osman oğullarına izafe edilen sahte milliyetler**» serlevhası altında bu iddiayı en eski Bizans menbâlarından itibaren tetkik ediyorum. Kendilerine çok lâzım olan bu tetkiki her halde okumalarını tavsiye ederim: Çünkü orada rumca metinleri ve tercümeleriyle beraber göreceklere ki bu iddiada mevzuubahs olan (**İsaakios Komninos**) değil, bu prensin oğlu olan (**Yoannis Komninos**) dur; (**Yoannis**) zannedildiği gibi Konya'ya değil, zannedilmediği gibi Niksar'a kaçmıştır; bunun babası (**İsaakios**) kat'iyyen müslüman olmamıştır; müslümanlık rivayeti (**Yoannis**) e aittir; Osmanlı nesebi Niksar'da Türklere iltica ve ihtida eden işte bu (**Yoannis**) e mensup gösterilmiştir; bu meselede (**İsaakios**) ismi sırf (**Yoannis**) in babası olmak itibariyle geçer.

(5) Bakınız: (B. de Vignere Bourbonnois) nin eski fransızca tercümesi, 1620 Paris tab'ı, c. I. s. 6.

Eski menbâlardan bihaber olduğunu isbat eden muhterem münekkidime (Nikitas Khoniatis) le (Francis) in yunanca metn-i aslilerine müracaat buyurmalarını ehemmiyetle tavsiye ederim.

14 — (Francis) de (Ertuğrul) un babasına (Gui) ismi verildiğinden bahsediliyor; fakat yunanca metn-i aslîde (Süleymanşah) ismi vardır: «Corpus scriptorum historiae byzantinae» külliyyatının 1838 de neşredilen (Francis) cildinin 69 uncu sahifesinde başlayan 20 nci paragrafta (Osman) ın nesbi şöyledir (Türkçe imlâsiyle kaydediyorum!):

«Osman - Ertuğrul - Süleymanşah - Çelebi (Yoannis Komninos)».

İnsan başkasında «noksan» göstermeden kendi noksanını tamamlamalıdır.

15 — Ecnebî menbâlarındaki nesep rivayetlerine «itimad etmemesi icab ederdi» buyuruluyor: Ben «itimad» etmedim, «bahs» ettim. eğer «itimad» etseydim, doğru diye kaydeder ve o zaman da Osmanlı nesebinin meçhul olduğunu söylemez, mâlûm olduğunu söylerdim!

16 — (Orhan Gazi) nin sikkelerini (Lane-Poole) un yanlış okuduğundan bahsediliyor: Zaten ben de doğru yahut yanlış okuduğunu söylemedim, «şöyle okuyor» dedim: Bununla beraber, eğer doğru okumamışsa yanlış okuduğunun ayrıca isbat edilmesi lâzımgelir. Bir meskûkât mütehassısı tarafından bu cihet isbat edildiği takdirde de benim yanlış olduğum değil, (Lane-Poole) un yanlışlığı sâbit olur: Çünkü ben onun okuduğu (Abdullah) isminin nesep meselesini «büsbütün karıştıran» bir vaziyet teşkil ettiğini söyleyip geçmekle ve bilvesile bu meseleyi Türk ilim âleminin nazar-ı dikkatine arz etmekle iktifa ettim: Eğer münekkit bîtaraf olsaydı, bundan dolayı teşekkür ederdi.

17 — (Clément Huart) ın Akşehir'de okuyup kitabına geçirdiği kitâbe hakkında «Cümhuriyet» gazetesinin 28 Temmuz 1939 tarihli nüshasının beşinci sahifesiyle «Türklük» mecmuasının beşinci nüshasının 413 üncü sahifesinde «Yanlış çıkaranların yanlışları» serlevhasıyla intişar eden makaleme bakılmasını tavsiye ederim.

18 — (Şükruallah-ı Rumî) nin «Behçet-üt-tevârih» indeki nesep bahsini «bir ilim hırsızının kitabından» aldığım iddia buyuruluyor: Ne hırlısından haberim var, ne hırsızından!... Her kes gibi benim de yolunu bildiğim «Nur-ı Osmaniye» kütüphanesine bizzat gittim: Orada 3059 numarada mukayyed olduğunu tenkid edilen makâlemde de söylediğim fârisî eserin 306-307 nci sahifelerinden bana lâzım olan fıkrayı aynen istinsah ettim; fazla olarak bu eserin «Ayasofya» kütüphanesinde 2990 numarada mukayyet nüshasını da gördüm; çünkü ben daima görmek için kendi gözlerimi ve düşünmek için kendi kafamı kullanırım; başkasının gözleriyle görüp başkasının kafasıyla düşünenlerden değilim.

Fâzil muârizımın rivayetine nazaran, bahsedilen «ilim hırsızı» her kimse işte o zat bu bahsi Köprülü'nün «İlk mutasavvıflar» ismindeki eserinden

çalmış! Tabii bu nokta beni alâkadar etmez. Fakat benim o ilim hırsızının kitabından istifade edip, yâni intihalden intihal edip eserin aslı şöyle dursun, hattâ «ilk mutasavvıflar» ı bile görmediğime ait iddiaya bilmem ne demeli? Bir kere «ilk mutasavvıflar» ın 278 inci sahifesinin (2) numaralı hâşiyesinde (Şükrullah) ın bu fıkrası hem muhtasar, hem yanlış, hem eksik kaydedilmiştir. Hattâ asıl nüshada fıkra «... حکایت چنین است که...» şeklinde başladığı halde, Köprülü'nün kitabında birinci kelime her nedense mevcut olmadığı gibi, ara yerde de bir cümle atlanmıştır; fıkranın sonu da mevcut değildir. Benim tenkid edilen makalemde arap harfleriyle (Şükrullah) dan naklettiğim ibare ise «ilk mutasavvıflar» da hiç yoktur! Çünkü Köprülü bu nesep fıkrasının o ibareyi muhtevi son cümlelerini hiç almamıştır. Şu halde nasıl olur da ben Köprülü'nün bu çok yanlış ve noksan iktibasını çalmış olan o meçhul «ilim hırsızı» nın eserinden bu fıkranın Köprülü'de mevcut olmıyan alt tarafını keşif, istihraç ve iktibas etmiş olabilirim? Kıymetli muâırızım her halde benim yazdığımı pek dikkatsiz okumuş olacak ki beni böyle birdenbire üstün körü itham edivermiş!..

Her halde zühul etmiş.

Tenkidin nesep bahsi işte bu noktada bitiyor: Görüyorsunuz ki, muhterem münekkit netice itibarile bir iki isim ilâve ederek ve farkında olmıyarak beni teyit etmekten, bu münasebetle benim de takdir ettiğim bibliyografik malûmatını göstermekten ve bütün bunları yaparken her nedense bana karşı hikmetinden sual olunmaz bir kin ve garazla ateş püskürmekten başka bir şey yapamamıştır.

Şimdi ikinci kısma, ilk Osmanlıların denizciliği meselesine geçiyorum. Muhterem muâırızım denizcilik esasını şiddetli bir taassupla reddediyor. Hocasını müdafaa için gösterdiği bu gençlik taassubunu ben de takdir ederim. Fakat kendileri de lütfen takdir buyururlar ki, benim müdafaa ettiğim tez, Türk denizciliğinin maatteessüf meçhul kalmış şanlı bir safhasının tezidir. Kendileri bir hoca hakkı müdafaa buyuruyorlar; ben bir hakikat hakkı müdafaa ediyorum. Ben bunu yaparken hiç kimseye hakaret etmedim, hiç bir şahıstan bahsetmedim; yalnız fikirlerle vesikaları ele aldım ve sırf işte onlardan bahsettim. Fakat kendileri bana hakaret ederek hücum ettiler. Her halde fikirlerinden emin olanlar, fikriyata şahsiyat karıştırmıyanlardır.

Bu meselede tenkidin başlıca noktaları işte şunlardır:

1 — Ben (Osman) la (Ertuğrul) un denizciliklerinden bahsederken yalnız Bizans müverrihlerinden (Khalkokondilis) in rivayetine istinat etmişim! Bu doğru değildir: (Khalkokondilis) Ertuğrul ve Osman Beylerin deniz seferlerinden tafsilât vererek bahsettiği gibi, (Kritovulos) da bizzat (Fatih) e takdim ettiği kitabına onun bir nutkunu dercederek ilk atalarının denizciliklerini ve bilhassa korsanlıklarını teyit ediyor; (Timur), Birinci (Bayezid) e

yazdığı mektupta Osmanlı neslinin bir «**Türkmen gemicisi**» ne dayandığını söylüyor; (**Hammer**), Osman Gazi devrinde (**Karamürsel**) Beyin ismine izafe edilen gemilerin «**harp gemileri**» olduğunu tasrih ediyor; (**Pachymeres**) ve (**Gregoras**) bu devirlerde «**Türkler**» in muhtelif deniz seferlerinden bahsediyorlar; Arap müverrihi (**Makrizî**), (**Orhan Gazi**) nin Kıbrıs hükümdarına karşı Mısır sultanına «**iki yüz gemi**» ile yardıma hazırlandığını söylüyor; Bizans tarihinin en büyük mütehassıslarından (**Lebeau**) muhtelif menbâlara istinaden 1310 Rodos seferinin (**Osman Gazi**) tarafından yapıldığını kabul ediyor. Görüyorsunuz ki, nesep ve hüviyet bahislerine ait olmak üzere iki kısma ayrılan bir makalenin ancak bir kısmında bile yalnız bir rivayete değil, şarka ve garba ait ve hep aynı esas müeyyit muhtelif rivayetlerin mukayese-sine istinat etmişim.

2 — Muhterem muârizım, (**Khalkokondilis**) in (**Ertuğrul**) Beyi denizci gösteren fıkrasını çürütmek için bu müverrihin bu kaydını Bizans müelliflerinden (**Francis**) in (**Aydın oğlu Umur Bey**) e ait fıkrasından alıp (**Ertuğrul Gazi**) ye izafe ederek tahrifen nakletmiş olması lâzımgeleceğine hükmediyorsa da, o iki fıkra arasında böyle bir ihtimali teyid edecek bir ayniyet yoktur. Fazla olarak XV inci asır Bizans müverrihlerinin en mühimmi sayılan (**Khal-kokondilis**) türkçe bildiği için Türk menabînden (6) de istifade etmiş, yâni rumca eserlerdeki fıkraları gelişigüzel tahrif ederek kitabına geçirivermekle iktifa etmemiştir.

3 — (**Timur**) un mektubunda Osmanlı nesebini bir «**Türkmen gemicisi**» ne müntehi gösteren fıkra ile (**Fatih**) in nutkunda ecdadının korsanlığından bahseden sözleri muhterem münekkit (**Osman Gazi**) ye değil, (**Orhan Gazi**) ye ait göstermek istiyor; fakat bu iddiasına hiç bir delil gösteremiyerek mücerret bırakıyor! (**Timur**) un mektubundaki ibare sarihtir:

« نسب و تبار تو که منتهی بترکائی کشتی بان میشود... »

ibaresinde Osmanlı nesebinin bir Türkmen gemicisine «**müntehî**» olduğundan bahsediliyor: Osmanlı nesebi ikinci hükümdar (**Orhan**) a değil, hanedanın müessisi ve birinci hükümdarı olan ve ismi ailesiyle devletin üstünde damga gibi kalan (**Osman Gazi**) ye müntehîdir. Hiç kimse «**Osmanlı nesebi Orhan Gazi'ye müntehîdir!**» demez ve diyemez. (**Fatih**) in nutku da sarihtir: Yalnız bir dedesinin değil, ilk ecdadının hep denizci ve bilhassa «**korsan**» olduğundan bahsetmiştir. Sarahat karşısında delâlete istinat edilemez.

4 — (**Makrizî**) nin (**Orhan Gazi**) donanmasına ait kaydını her nedense «**yanlış tevil**» ettiğim iddia buyuruluyor! Ben tevil ve tefsir etmedim: Bu müverrihin fıkrasını olduğu gibi naklettim. Buna rağmen muhterem muârizım (**Aşık Paşazade**) yle sair Osmanlı tarihlerinde «**bu hususta hiç bir şey mevcut olmamasına**» bakarak (**Orhan**) devrindeki Osmanlı denizciliğini inkâr ediyor!

(6) Bakınız: Macar âlimlerinden (Moravcsik Gyula) nın «A magyar történet bizanci forrasai» ismindeki eseriden iktibasın (Hüseyin Namık Orkun) «Türk tarihinin Bizans kaynakları», Ankara, 1938, s. 42.

Halbuki bu inkârından bir kaç satır evvel «**bu hususun asırlardan beri müteâ-rife**» olduğundan bahsetmişti! Nitekim bir kaç satır sonra da (**Timur**) la (**Fatih**) in denizciliğe ait sözlerini (**Orhan**) devrine izafe ederek bir sütun yazı içinde üç defa kendikendini nakzetmiştir (s. 335, sütun 2)!

5 — Marmara'da Osmanlı denizciliğinin (**Orhan**) devrinde teşekkül ettiği de doğru değildir: Mudanya körfezi açığında bulunan «**Kalolimni = İmralı**» adası (**Osman Gazi**) nin emriyle (**Aygud Alp oğlu Kara Ali**) tarafından fethedilmiştir. Hattâ kiral (**Arçil**) in gürcü vakayînamesine nazaran (**Osman Gazi**) Karadeniz'e de çıkmış ve «**Siavastipoli = Sivastopol**» a kadar akın etmiştir! Bu gibi rivayetlerde bazan mübalâğa edilmiş olabilir: Fakat esasın doğruluğu bütün bunların birbirini teyid etmesiyle sabittir.

6 — Milâdın 1310 tarihindeki Rodos seferini yapan (**Osman**) ın (**Osman Gazi**) olmayıp (**Aydın oğlu Osman**) olduğu iddia buyuruluyor! Muhterem münekkit bu iddiayı yazarken tenkid ettiği makalemin bu meseleye ait kısmını biraz dikkatle okumuş olsaydı, 1310 tarihinde Aydın oğulları hükûmetinin henüz teşekkül bile etmiş olmadığını ve fazla olarak bu aile efradı içinde (**Osman**) isminde bir zatın mevcudiyeti (**Enveri**) nin destanından başka hiç bir vesikayla sâbit bulunmadığını görmüş olurdu. Eğer «**Düsturname medhali**» nin 25 inci sahifesine bakmış olsaydı, yedi kayıktan ibaret ilk Aydın donanmasının Rodos seferinden 18-19 sene sonra Milâdın 1328-1329 tarihlerinde yapıldığını görür ve bu vaziyete nazaran o seferin Aydın oğullarına ait olamayacağını anlardı. Böyle büyük bir seferi henüz teşekkül bile etmemiş bir hükûmetin henüz inşa edilmemiş donanmasıyla hayalî veya hakikî olduğu bile isbat edilemeyecek bir ferdine izafe ve isnâd etmek makul oluyor da, müteşekkil bir hükûmetin başında olan ve denizciliğine ait vesikalar bulunan tarihî ve hakikî bir kahramana izafesi her nedense muvafık görülüyor!..

İnsan bu zihniyetle hareket ettikten sonra, (**Osman Gazi**) mezarından kalkıp «**Rodos seferini ben yaptım!**» dese, ona bile «**Hayır, sen bilmezsin! Onu sen yapmadın, Aydın oğlu adaşın yaptı!**» diye bilâtereddüt cevap verebilir!..

7 — Son nokta olarak şunu da tasrih edeyim: Benim (**Pachymeres**) le (**Gregoras**) da (**Osman Gazi**) nin deniz seferlerinden bahsedildiğini söylediğim iddia ediliyor! Makalem meydandadır; ben böyle bir şey söylemedim: Bu iki menbâda «**Türkler**» in deniz seferleri hakkında kayıtlar bulunduğunu söyledim. Muhterem muâzırım araya benim hesabıma (**Osman**) ismini karıştırıp hem beni tenkide, hem kendisinin bibliyografik mâlûmatını teşhire vesile aramış.

Ben lâyuhtî değilim: Her kim bana lâyuhtîlik izafe etse hakaret sayarım; çünkü her kes gibi ben de hatâ edebilirim. Fakat hatâ denilen şey usu-liyle isbat edilir; ilim de ancak böyle ilerliyebilir. Harp meydanında düşma-

na saldırır gibi kalem oynatarak, her satırda kılıç sallar gibi kalem sallıyarak, söğüp sayarak, alay ederek ve bir taraftan da yanlış çıkarmak isterken muazzam yanlışlar yaparak hatâ isbat edilmez, ancak hüsnüniyetsizlik isbat edilir.

İlmî bir makale yazdım, inhisar kanununa münafi bir cinayet gibi telâki edildi! Kütüphane numarasını, cildini, yaprağını, sahifesini göstererek istişhatlar yaptım, tahrif denildi! İktibaslar yaptım, intihal sayıldı! Vesikalardan bahsettim, «sanki büyük bir keşif yapmış!» diye tehzil edildi! Şimdi bu târizlerle tenkitlerin bilâ istisna hiç birinin doğru olmadığını isbat etmiş bir adam sıfatıyla mukabeleye geçerek muhterem muâririzimin yazdığı yazıda yegâne ilmî tarafı teşkil eden bibliyografik mâlûmat içindeki eserleri kendisinin kat'iyen görmüş olmadığını, ancak hocalarının bazı yazılarındaki hâşiyelerden vesaireden alıp sıralamış olduğunu iddia edecek olsam, acaba haksızlık etmiş olur muyum?...

Bununla beraber, ben hüsnüniyet esasından ayrılmak istemediğim için, böyle bir iddiada bulunacak değilim.

Bu cevabı yazmak için sarfettiğim zamana ne kadar acıdığımı ne desem anlatamam. Benim artık böyle şeylerle meşgul olacak vaktim yok. İşin mahiyetini efkâr-ı umumiyenin takdirine havale ettiğim ve kendi söyleyeceklerimi kâfi miktar söylemiş olduğum için bir daha bu bahse rücû etmiyeceğim: Çünkü bu tarz, benim tarzım değildir.

İsmail Hami DANIŞMEND